

YHDENVERTAISUUS- JA TASA-ARVOLAUTAKUNTA/Jaosto

Tasa-arvo, alennuskampanja, vähäistä suurempi etu, alennuskampanjan kesto, sukupuoli, välitön syrjintä

Diaarinumero: YVTLTK/1194/2022

Antopäivä: 8.1.2024

Yhtiö oli toteuttanut alennuskampanjoita, joissa se tarjosi tuotteistaan alennusta lähtökohtaisesti vain naisille ja joilla se ilmoitti kampanjoivansa naisten ja miesten palkkatasa-arvon puolesta. Tasa-arvovaltuutettu oli todennut antamissaan lausunnoissa kampanjat tasa-arvolain syrjintäkieltojen vastaisiksi. Lisäksi Mainonnan eettinen neuvosto oli katsonut, että yhtiö oli hyvän tavan vastaisesti asettanut naiset ja miehet eri asemaan alennuskampanjassaan.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta totesi päätöksessään, että vastaaja oli alennuskampanjoissaan tarjonnut samoja hyödykkeitä naisille ja miehille erilaisin ehdoin ja näin menetellessään asettanut naiset ja miehet yleisesti saatavilla olevien tavaroiden tarjonnassa eri asemaan sukupuolen perusteella. Vastaajan mukaan alennuksen olivat voineet saada kaikki asiakkaat sukupuolesta riippumatta. Lautakunta katsoi, että kampanjoista ei kuitenkaan selvästi ilmennyt, että jokaisella oli ollut tosiasiallisesti mahdollisuus nauttia kampanjan etuuksista sitä erikseen pyytämättä. Lautakunta totesi, että kampanja-alennuksen kohdentaminen ”naisille tai itsensä naisiksi tunteville” oli lisäksi ollut ongelmallista sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän kiellon kannalta. Sukupuolivähemmistöön kuuluminen on yksityisyyden piiriin kuuluva asia, jota elinkeinonharjoittajalla ei ole oikeutta asiakkailtaan kysyä. Yhdenvertaisuus ja tasa-arvolautakunta katsoi, että asiassa oli syntynyt oletama sukupuoleen perustuvasta välittömästä syrjinnästä.

Lautakunta piti sinänsä oikeutettuna yhtiön tavoitetta edistää naisten ja miesten palkkatasa-arvoa nostamalla esiin palkkaeroa koskeva epäkohta laajasti julkiseen keskusteluun. Lautakunta totesi, että oikeutettuunkaan tavoitteeseen ei ole sallittua pyrkiä tasa-arvolain vastaisin keinoin. Se katsoi, että yhtiön alennuskampanjoiden kestoja ei voitu ensinnäkään pitää lyhyenä, kun ne olivat kestäneet kolmesta kymmeneen päivään. Sukupuolen perusteella tarjottua etua ei voitu myöskään pitää vähäisenä, kun kyse oli voinut olla ostojen määrästä riippuen suuruudeltaan huomattavastakin edusta, sillä alennetulla hinnalla tapahtuville ostoille ei ollut asetettu ylärajaa. Lautakunta katsoi, että sinänsä oikeutettuun tavoitteeseen ei siten ollut pyritty asianmukaisin ja tarpeellisin keinoin tasa-arvolain edellyttämin tavoin. Menettelyä ei myöskään voinut perustella positiivisella erityiskohtelulla.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoi, ettei vastaaja ollut kumonnut asiassa syntynyttä oletamaa välittömästä syrjinnästä alennuskampanjoissaan ja kielsi vastaajaa jatkamasta alennuskampanjoissaan tai muussa markkinoinnissaan tasa-arvolaissa kiellettyä syrjivää menettelyään. Lautakunta asetti päätöksensä tehosteeksi 30 000 euron uhkasakon.

(Ei lainvoimainen)

Asian tausta

A Oy on vuosina 2017, 2018 ja 2022 toteuttanut alennuskampanjoita, joissa se on tarjonnut tuotteistaan alennusta lähtökohtaisesti vain naisille ja joilla se on ilmoittanut kampanjoivansa naisten ja miesten palkkatasa-arvon puolesta. Tasa-arvovaltuutettu on todennut kampanjoista antamissaan lausunnoissa, että se katsoo ne tasa-arvolain syrjäntäkieltojen vastaisiksi. Vuonna 2018 antamassaan lausunnossa (TAS/130–134/2018) tasa-arvovaltuutettu totesi, että mikäli A Oy jatkaa tasa-arvolain vastaista kampanjointiaan, tasa- arvovaltuutettu harkitsee asian saattamista yhdenvertaisuus- ja tasa- arvolautakunnan käsiteltäväksi.

A Oy:n kampanjoista antamissaan lausunnoissa tasa-arvovaltuutettu on katsonut kampanjoiden keston olleen liian pitkä ja että kampanjoiden tarjoaman rahallisen etuuden ei voida katsoa olleen vähäinen. Tasa-arvovaltuutettu on lisäksi katsonut, että A Oy:n kampanjat eivät ole liittyneet sillä tavalla yrityksen ilmoittamaan tavoitteeseen edistää naisten ja miesten välistä palkkatasa-arvoa, että sillä uskottavalla tavalla voitaisiin perustella kampanjoiden tasa-arvolain mukaisuutta.

A Oy:n mukaan se on kampanjoillaan halunnut osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun naisten ja miesten välisestä palkkaepätasa-arvosta. Yhtiön 24.8.2017 julkaiseman lehdistötiedotteen mukaan naisten ja miesten välinen palkkaero on valitettava ja häpeällinen asia. Kiinnittääkseen huomiota tähän epäkohtaan A Oy ilmoitti tarjoavansa naisille suunnatun kampanjansa aikana ostokset edullisemmin kuin miehille. Hintojen välinen erotus lahjoitettaisiin Naisasialiitto Unioni ry:n sukupuolten tasa-arvoa edistävään työhön.

Elokuussa 2017 antamassaan lausunnossa TAS/225/2017 tasa-arvovaltuutettu käsitteli ennakolta A Oy:n 1. ja 10.9.2017 väliselle ajalle kaavailemaa naisille suunnattua kampanjaa.

Kymmenen päivää kestävä kampanjan aikana naiset olisivat maksaneet euron ostoksesta 83 senttiä. Hinnanalennuksen rahallinen arvo olisi riippunut näin ollen ostosten kokonaishinnasta.

Esimerkiksi Taloussanomien julkaisi 24.8.2017 A Oy:n silloisen toimitusjohtajan haastattelun, jossa käsiteltiin yrityksen samana päivänä julkaistua kampanjaa. Haastattelusta ilmenee, että A Oy oli jo vuoden 2017 kampanjaa suunniteltaessa ollut tietoinen tasa- arvovaltuutetun kannanotoista, joiden mukaan hinnoittelu ei saa perustua sukupuoleen.

Tasa-arvovaltuutettu katsoi, että A Oy:ltä saadun selvityksen perustella ei voitu todeta, että yrityksen kaavaileman kampanjan tarjoaman edun suuruus olisi ollut vähäinen. Myöskään kampanjan toteuttamistapa - tekstiileistä saatava hinnanalennus - ei liittynyt sillä tavalla A Oy:n ilmoittamaan tavoitteeseen edistää naisten ja miesten välistä palkkatasa-arvoa, että sillä voitaisiin perustella kampanjan toteutustavan tasa-arvolain mukaisuutta.

Tasa-arvovaltuutetulle toimitetun tiedon mukaan A Oy:n 1. ja 10.9.2017 väliselle ajalle kaavaileman kampanjan aikana A Oy:n myymälässä asioiva miesasiakas olisi erikseen pyytäessään saanut kampanja-alennuksen. Myös jokainen A Oy:n verkkokaupassa asioiva pystyi hyödyntämään siellä olevaa kampanjakoodia. Mitään todisteita asiakkaan sukupuolesta ei edellytetty.

Lausunnossaan tasa-arvovaltuutettu totesi, että mikäli A Oy toteuttaa kyseisen syyskuun 2017 alkuun ajoittuvan kampanjan, tasa-arvovaltuutettu kehottaa A Oy:tä täsmentämään kampanjaa koskevaa markkinointiaan siten, että siitä selvästi kävisi ilmi, että jokaisella on tosiasiallisesti mahdollisuus saada kyseinen hinnanalennus sitä erikseen pyytämättä. Muussa tapauksessa A Oy:n kampanja asettaisi, tasa-arvolain vastaisesti, mies- ja naisasiakkaat keskenään eriarvoiseen

asemaan. A Oy:tä pyydettiin ilmoittamaan tasa-arvovaltuutetulle ennen kampanjan alkua, mihin toimenpiteisiin se lausunnon johdosta on ryhtynyt.

A Oy ilmoitti 30.8.2017 tasa-arvovaltuutetulle kampanjan toteutukseen tehdystä muutoksesta, jonka mukaan kaikki asiakkaat, sukupuolesta riippumatta, maksaisivat kampanjan aikana euron ostoksesta 0,83 euroa.

Vuoden 2018 kolmen päivän pituisesta kampanjasta tasa-arvovaltuutetulle antamassaan selvityksessä A Oy on kertonut, että sukupuolten tasa-arvoa edistetään usein erilaisilla positiivisen syrjinnän tai erityiskohtelun keinoin. Tämä tarkoittaa sitä, että epätasa-arvoisessa asemassa olevia tuetaan erilaisin toimin, jotta tasa-arvo toteutuisi. A Oy:n kampanjat ottavat mallia tästä ajattelusta ja tavoitteena on ollut nostaa esiin palkkatasa-arvoa koskeva kysymys, jotta löytyisi uusia keinoja naisten ja miesten palkkaeron kaventamiseen.

Lisäksi A Oy on todennut, ettei se ole nostanut tuotteidensa hintaa miehille. A Oy on lahjoittanut täyden hinnan maksavien ostoksista 17 prosenttia Naisasialiitto Unionin tasa-arvoa edistävään työhön. Tasa-arvo on hyvinvoivan yhteiskunnan peruspilareita, joten ostamalla normaalihintaisia tuotteita kampanjan aikana, kaikki voivat tukea tasa-arvon edistämistä Suomessa.

A Oy on halunnut nostaa aikaisempien vuosien tapaan vuonna 2022 toteutetulla seitsemän päivän pituisella kampanjalla naisten ja miesten välisen palkkatasa-arvon yhteiskunnalliseen keskusteluun. A Oy:n selvityksessä tasa-arvovaltuutetulle todetaan muun muassa, että "alennuksen saa myös naiseksi itsensä tunteva mies" erikseen pyydettyäessä.

Mainonnan eettinen neuvosto on 20.11.2017 antamassaan lausunnossa MEN 32/2017 käsitellyt A Oy:n syyskuussa 2017 toteuttamaa kampanjaa. Lausunnossaan Mainonnan eettinen neuvosto totesi, että A Oy oli tarjonnut samaa tuotetta naisille ja miehille eri ehdoin. Neuvosto arvioi asiaa kokonaisuutena. Arvioinnissa merkitystä oli muun muassa sillä, miten pitkä kampanja oli ollut ja sillä, miten suuri vain toiselle sukupuolelle annettava etu oli ollut. Tarkasteltavana olevassa tapauksessa vain naisille tarjotun edun ei voitu katsoa olleen vähäinen. Lausunnossaan Mainonnan eettinen neuvosto katsoi, että A Oy oli hyvän tavan vastaisesti asettanut naiset ja miehet eri asemaan. Markkinointi oli Kansainvälisen kauppakamarin ICC:n markkinoinnin perussääntöjen 1 ja 4 artiklojen vastaista ja siksi hyvän tavan vastaista.

Hakijan vaatimukset

Tasa-arvovaltuutettu pyytää yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaa arvioimaan, rikkooko A Oy naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annettua lakia (609/1986, jäljempänä tasa-arvolaki) palkkatasa-arvoon liittyvässä kampanjoinnissaan.

Hakemus koskee A Oy:n kampanjoinnin syrjivyyttä sellaisenaan vuosina 2017, 2018 ja 2022 toteutetuissa alennuskampanjoissa. Koska asiassa ei ole kyse kenenkään yksittäisen hakijan kokemasta syrjinnästä, tulee asiassa tasa-arvovaltuutetun käsityksen mukaan soveltaa tasa-arvolain 7 §:n mukaista syrjinnän yleiskieltoa.

Jos lautakunta katsoo A Oy:n kampanjoinnin tasa-arvolain vastaiseksi, tasa-arvovaltuutettu pyytää lautakuntaa kieltämään yritystä uusimasta tasa-arvolain vastaisia kampanjoita, tarvittaessa tehokkaan ja oikeasuhtaisen sakon uhall.

Hakijan perustelut

Naisten ja miesten palkkatasa-arvon tavoittelu on sinänsä oikeutettua. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi tulisi kuitenkin pyrkiä asianmukaisin ja tarpeellisin keinoin. Palkkatasa-arvoa ei saavuteta toimimalla tietoisesti tasa-arvolain vastaisesti.

A Oy:n kampanjoiden toteuttamistapa - tekstiileistä saatava hinnanalennus - ei liity sillä tavalla A Oy:n ilmoittamaan tavoitteeseen edistää naisten ja miesten välistä palkkatasa-arvoa, että sillä uskottavalla tavalla voitaisiin perustella kampanjoiden toteutustavan lainmukaisuutta. A Oy voi edistää naisten ja miesten välistä palkkatasa-arvoa maksamalla itse samaa palkkaa samoista tai samanarvoisista töistä ja kampanjoimalla palkkatasa-arvon puolesta tavalla, joka ei syri sen asiakkaita sukupuolen perusteella tasa-arvolain vastaisesti. Oikeuksiin tehtyjä poikkeuksia on tulkittava kapea-alaisesti, jotta säännöksen tavoite ei vaarannu.

Jos kuluttajille suunnatun kampanjan ajallisen keston tai sen rahallisen arvon katsotaan olevan tasa-arvolain kannalta ongelmallinen, tulee kampanjasta selvästi ilmetä, että jokaisella on tosiasiallisesti mahdollisuus nauttia kampanjan etuuksista sitä erikseen pyytämättä. Muussa tapauksessa kampanja on tasa-arvolain vastainen.

A Oy:n kampanjat ovat ensinnäkin olleet kestoltaan pitkiä. Tasa-arvovaltuutettu on katsonut esimerkiksi A Oy:n vuonna 2018 kolme päivää kestäneen kampanjan olleen tasa-arvolain vastainen. Yhtiön maaliskuussa 2022 toteuttama kampanja oli kestoltaan tätä yli kaksi kertaa pidempi. Vuonna 2017 toteutettu kampanja oli kymmenen päivän pituinen.

A Oy:n kampanjoiden tarjoaman edun ei myöskään voida katsoa olleen vähäinen. Vuosina 2017 ja 2018 toteutettujen kampanjoiden aikana naiset ovat maksaneet euron ostoksesta 83 senttiä. Vuonna 2022 toteutetun kampanjan aikana naisille ja naiseksi itsensä tunteville on puolestaan myönnetty 32 prosentin alennus valikoiduista kevään uutuuksista. Myönnettävän etuuden todellisen rahallisen arvon arvioiminen on hankalaa tilanteessa, jossa etuuden arvo ilmoitetaan prosentteina, koska lopullisen edun suuruus riippuu ostosten kokonaismäärästä.

Tasa-arvovaltuutettu on kiinnittänyt erityistä huomiota myös A Oy:n kampanja-alennuksen kohdentamiseen "naisille tai itsensä naisiksi tunteville." Jälkimmäinen ilmaisu viitanee siihen, että myös muut kuin juridiselta sukupuoleltaan naiset voisivat saada alennuksen. Tasa-arvovaltuutetun käsityksen mukaan tällä voidaan viitata myös sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun.

Tasa-arvolaissa kielletään syrjintä sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella. Sukupuolivähemmistöön kuulumisen on kuitenkin yksityisyyden piiriin kuuluva asia, ja tasa-arvovaltuutettu on esimerkiksi työelämän osalta katsonut, ettei työnantajalla ole oikeutta kerätä tietoa työntekijöidensä kuulumisesta sukupuolivähemmistöön. Tämä voisi altistaa henkilön syrjinnälle. Tasa-arvovaltuutetun näkemyksen mukaan myöskään elinkeinonharjoittajilla ei ole vastaavalla tavalla oikeutta kysyä asiakkailtaan näiden kuulumisesta sukupuolivähemmistöön. A Oy:llä ei ylipäättäen pitäisi olla toiminnassaan tarvetta tiedustella asiakkaidensa sukupuolta.

Tasa-arvolain säännös, joka koskee väliaikaisia erityistoimia tosiasiallisen tasa-arvon edistämiseksi, ei sovellu tavaroita ja palveluita koskevaan kampanjointiin.

A Oy:n toistuville kampanjoille ei ole ollut lainmukaista perustetta. Toteutetut kampanjat ovat olleet tasa-arvolain vastaisia. Tasa-arvovaltuutettu on selvittänyt vuosina 2017 ja 2018 antamissaan lausunnoissa A Oy:lle riittävän selkeästi tasa-arvolain syrjintäkieltoja ja velvoitteita. Tästä huolimatta A Oy on myös vuonna 2022 käynnistänyt alennuskampanjan, jossa se on suunnannut alennuksen naisille ja naiseksi itsensä tunteville. A Oy on tietoisesti ja tasa-arvovaltuutetun

kannanotoista piittaamatta toistuvasti toteuttanut kampanjoita, joiden sen olisi tullut tietää olevan tasa-arvolain vastaisia.

Vastaajan vastaus

A Oy katsoo kampanjoidensa päämääränä olleen miesten ja naisten samapalkkaisuuden edistämisen olleen tasa-arvolain mukainen hyväksyttävä tavoite kampanjoinnille. Yhtiö kuitenkin myöntää kampanjoinnissa käytettyjen keinojen asianmukaisuuden ja tarpeellisuuden olevan tulkinnanvarainen.

Vastaajan perustelut

A Oy:n useana vuonna toteuttamien kampanjoiden teemana on ollut sukupuolten välisen palkkausta koskevan epätasa-arvoisuuden esiin nostaminen. Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja suvaitsevaisuus ovat yhtiölle tärkeitä arvoja, joita pyritään edistämään niin oman henkilöstön keskuudessa kuin yhteiskunnassa laajemmin usein eri keinoin kuten kyseessä olevin kampanjoin. Sukupuolten väliseen palkkatasa-arvoon liittyvät kampanjat ovat tarpeellisia niin kauan kuin asia on yhteiskunnassa ratkaisematta. Kampanjoiden tarkoitus on ollut oikeutettu. Keinojen asianmukaisuus ja tarpeellisuus on eittämättä tulkinnanvarainen.

Tasa-arvolaissa syrjinnäksi ei katsota väliaikaisia, suunnitelmaan perustuvia erityistoimia tosiasiallisen tasa-arvon edistämiseksi, joilla pyritään tasa-arvolain tarkoituksen toteuttamiseen. Yhtiön kampanjat ovat olleet väliaikaisia, sinänsä suunnitelmaan perustuvia erityistoimia ja niiden tarkoituksena on nimenomaan ollut tosiasiasiallisen tasa-arvon toteutumisen edistäminen.

Tasa-arvovaltuutettu on tuonut esiin tasa-arvolain tulkinnan kannalta muun muassa, että kampanjoiden toteuttaminen kiinteän euromäärän sijaan prosentuaalisena alennuksena on ongelmallinen, sillä on hankala arvioida, onko annettu etuus vähäinen vai ei. A Oy viimeisimmän kampanjan osalta on todettava, että ylipäänsä kampanjassa myytävät tuotteet ovat olleet erilaisia kodin tekstiilejä, joita myydään kuluttajille, eikä esimerkiksi tukkukauppana edelleen myytäviksi, joten jo sitä taustaa vasten on selvää, että relevantteja hyödykkeitä ei minkään kampanjan osalta osteta siinä määrin, että alennus muodostuisi suureksi. Lisäksi nyt puheena olevan kampanjan osalta keskiostosten suuruus on ollut kivijalkamyymälässä 37,99 euroa ja verkkokaupassa 50,94 euroa. Luvut ovat lähellä myös A Oy:n normaalia keskiostoksen suuruutta. Kampanjan alennusprosenttia (32 prosenttia) soveltaen keskimääräinen etu asiakkaille on ollut siis 12–16 euroa, jota on pidettävä vähäisenä myös tasa-arvolain tulkinnan kannalta. Selvyiden vuoksi on todettava, että olisi varsin epätodennäköistä, jos etu poikkeaisi edellä mainitusta suuruusluokasta.

Verkkokaupassa asiakkaila ei edes ole ollut mahdollisuutta tuoda esiin onko asiakas mies, nainen vai kokeeko hän itsensä sukupuoliselta identiteetiltään joksikin muuksi, ja alennus on annettu kallelle samanlaisena. Verkkokaupan osuus kampanjan myynneistä on lisäksi ollut merkittävä (40 prosenttia), jolloin tasa-arvovaltuutetun esiin nostamat seikat mahdollisesta syrjivyydestä ovat jääneet vaikutuksiltaan entistäkin vähäisemmiksi. Lisäksi myös kivijalkamyymälöissä asioidessaan jokaisella on ollut mahdollisuus saada alennus kampanjassa.

Kampanja ja siihen liittyvä alennus liittyy sukupuolten palkkatasa-arvoon. Palkalla tyypillisesti ostetaan erilaisia hyödykkeitä ja katetaan muun muassa elämisen kustannuksia. On selvää, että alentamalla hyödykkeen hintaa yhteiskunnassa huonompiosaisille vaikutetaan hyvin konkreettisesti

siihen, minkälainen ostovoima palkalla on. Edellä mainittu liittyy hyvinkin konkreettisesti palkkatasa-arvoon vielä erityisesti yhdistettynä kampanjan muuhun aineistoon ja viestintään. Tämä on myös tehokas keino viestiä asiaa siten, että yhteiskunnallinen ongelma saadaan laajasti esille ja siihen kiinnitetään huomiota. Tasa-arvovaltuutetun tulkinta siitä, että ainoa tasa-arvolain nojalla sallittu keino edistää naisten ja miesten välistä palkkatasa-arvoa yhteiskunnassa on toimia oman yhtiön sisällä ja varmistaa siellä tasa-arvon toteutuminen on näkemyksemme mukaan tarpeettoman kapea ja rajallinen ja käytännössä estää tosiasiallisen, edes tilapäisen edun tarjoamisen.

A Oy tiedostaa kampanjoidensa luonteen kiistanalaisina ja tasa-arvovaltuutetun näkemyksen mukaan tasa-arvolain vastaisina. Se onkin päättänyt olla jatkossa toteuttamatta vastaavanlaista alennuskampanjaa. A Oy ja koko konserni tulee kuitenkin jatkamaan tärkeiden arvojensa puolesta kampanjointia, mukaan lukien tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen.

Esittelijän esitys

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvolautakunta katsoo, että asiassa on syntynyt oletama sukupuoleen perustuvasta välittömästä syrjinnästä.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, ettei vastaaja ole kumonnut asiassa syntynyttä oletamaa välittömästä syrjinnästä ja kieltää vastaajaa jatkamasta alennuskampanjoissaan tasa-arvolaissa kiellettyä syrjivää menettelyään.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta asettaa päätöksensä tehosteeksi 30 000 euron suuruisen uhkasakon.

Kysymyksenasettelu

Asiassa on kysymys siitä, onko vastaajan menettely alennuskampanjoinnissa tasa-arvolaissa kiellettyä sukupuoleen perustuvaa syrjintää.

Perustelut

Sovellettavat oikeusohjeet

Perustuslaki

Perustuslain 6 §:n 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Perustuslain esitöiden mukaan syrjintäsäännös koskee myös pelkkää erilliskohtelua (segregaatio). Siten yhtäläistenkin palvelujen tarjoaminen syrjintäkiellossa mainitun perusteen mukaisesti erikseen eri väestöryhmille olisi kiellettyä, jollei sitä voitaisi jonkin hyväksyttävän syyn perusteella pitää määrätysssä tilanteessa oikeutettuna. Olennaista on, voidaanko erottelu perustella perusoikeusjärjestelmän ja Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kannalta hyväksyttävällä tavalla.

Perustelulle asetettavat vaatimukset ovat erityisesti säännöksessä lueteltujen kiellettyjen erotteluperusteiden kohdalla korkeat (HE 309/1993 vp s. 44).

Perustuslain 6 §:n 4 momentin mukaan sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehdoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään.

Naisten ja miesten tasa-arvosta annettu laki (tasa-arvolaki)

Tasa-arvolain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä tässä tarkoituksessa parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä.

Tasa-arvolain 7 §:n 1 momentin mukaan välitön ja välillinen syrjintä sukupuolen perusteella on kielletty. Pykälän 2 momentin mukaan välittömällä sukupuoleen perustuvalla syrjinnällä tarkoitetaan muun muassa naisten ja miesten asettamista eri asemaan sukupuolen perusteella (1 kohta) sekä eri asemaan asettamista sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella (3 kohta).

Tasa-arvolain 8 e §:n 1 momentin mukaan tavaroiden tai palvelujen tarjoajan menettelyä on pidettävä tasa-arvolaisissa kiellettynä syrjintänä, jos henkilö asetetaan julkisella tai yksityisellä sektorilla yleisesti saatavilla olevien tavaroiden ja palvelujen tarjonnassa sukupuolen perusteella muita epäedullisempaan asemaan tai häntä muutoin kohdellaan 7 §:ssä tarkoitettulla tavalla. Pykälän 2 momentin mukaan tavaroiden ja palvelujen tarjoaminen yksinomaan tai pääasiallisesti toisen sukupuolen edustajille on kuitenkin sallittua, jos se on perusteltua oikeutetun tavoitteen saavuttamiseksi ja tähän tavoitteeseen pyritään asianmukaisin ja tarpeellisin keinoin.

Edellä mainitulla 8 e §:llä on osaltaan saatettu kansallisesti voimaan neuvoston direktiivi 2004/113/EY miesten ja naisten yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta tavaroiden ja palveluiden saatavuuden ja tarjonnan alalla.

Tasa-arvolain 9 §:n mukaan tasa-arvolaisissa tarkoitettuna sukupuoleen perustuvana syrjintänä ei ole pidettävä 1) naisten erityistä suojelua raskauden tai synnytyksen vuoksi; 2) asevelvollisuuden säätämistä ainoastaan miehille; 3) vain joko naisten tai miesten hyväksymistä muun yhdistyksen kuin varsinaisen työmarkkinajärjestön jäseniksi, jos tämä perustuu yhdistyksen säännöissä olevaan nimenomaiseen määräykseen; jos yhdistys on muu ammatillista edunvalvontaa harjoittava järjestö, edellytetään lisäksi, että järjestö pyrkii tämän lain tarkoituksen toteuttamiseen; eikä 4) väliaikaisia, suunnitelmaan perustuvia erityistoimia tosiasiallisen tasa-arvon edistämiseksi, joilla pyritään tämän lain tarkoituksen toteuttamiseen.

Tasa-arvolain 9 a §:n mukaan jos joku, joka katsoo joutuneensa tässä laissa tarkoitettua syrjinnän kohteeksi, esittää tässä laissa tarkoitettua asiaa tuomioistuimessa tai toimivaltaisessa viranomaisessa käsiteltäessä tosiseikkoja, joiden perusteella voidaan olettaa, että kyseessä on syrjintä sukupuolen perusteella, vastaajan on osoitettava, ettei sukupuolten välistä tasa-arvoa ole loukattu, vaan että menettely on johtunut muusta, hyväksyttävästä seikasta kuin sukupuolesta. Säännöstä ei sovelleta rikosasian käsittelyssä.

Asian tutkiminen

Tasa-arvovaltuutetun tehtävänä on tasa-arvolain 16 §:n ja tasa-arvovaltuutetusta annetun lain 2 §:n mukaan muun muassa valvoa tasa-arvolain sukupuolisyrynnän kiellon ja edistämisvelvoitteiden noudattamista. Havaitessaan, että tasa-arvolaissa säädettyjä velvoitteita ei noudateta tai että lain säännöksiä muutoin rikotaan, tasa-arvovaltuutetun on tasa-arvolain 19 §:n 2 momentin mukaan ohjein ja neuvoin pyrittävä siihen, että lainvastaista menettelyä ei jatketa tai uusita.

Tasa-arvolain 20 §:n mukaan tasa-arvovaltuutettu tai työmarkkinoiden keskusjärjestö voi saattaa tasa-arvolain 7, 8, 8 a–8 e ja 14 §:n säännösten vastaista menettelyä koskevan asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi tasa-arvolain 21 §:ssä tarkoitettua menettelyä varten.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi tasa-arvolain 21 §:n mukaan kieltää sitä, joka on menetellyt lain 7, 8, 8 a–8 e tai 14 §:n säännösten vastaisesti, jatkamasta tai uusimasta menettelyä, tarvittaessa sakon uhalla.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta toteaa, että sillä on toimivalta ottaa asia tutkittavaksi, koska asian on saattanut lautakunnassa vireille tasa-arvovaltuutettu. Lisäksi lautakunta toteaa, että tasa-arvolaissa ei edellytetä, että saattaessaan asian vireille lautakunnassa tasa-arvovaltuutetulla tulisi olla asiassa asianomistaja, jonka suostumus tarvittaisiin asian saattamiseksi vireille lautakunnassa.

Väitetty syrjinnän kiellon rikkominen

Syrjintäoletaman syntyminen

Tasa-arvolain 7 §:n yleinen syrjinnän kiello on tarkoitettu erikseen säädetyin poikkeuksin koskemaan kaikkia yhteiskuntaelämän aloja ja kaikkia tilanteita, joissa sukupuoleen perustuvaa eriarvoisuutta voi esiintyä (HE 57/1985 vp s. 15). Syrjinnän yleiskielto ulottuu siten tasa-arvolain koko soveltamisalueelle, myös tasa-arvolaissa säädettyjen syrjinnän erityiskiellojen kattamille elämänalueille, kuten tässä tapauksessa yleisesti saatavilla olevien tavaroiden ja palvelujen saatavuuteen ja tarjontaan, jota koskevasta syrjintäkiellosta on erikseen säädetty myös lain 8 e §:ssä.

Sukupuoleen perustuvaa syrjintää on muun ohella sellainen menettely, joko teko tai laiminlyönti, jolla naiset ja miehet asetetaan keskenään eri asemaan. Eri asemaan asettamisella tarkoitetaan lähinnä sitä, että tiettyjä etuja tai oikeuksia myönnetään taikka tiettyjä velvollisuuksia, rajoituksia tai rasitteita asetetaan vain miehille tai naisille. Tasa-arvolain 7 §:ssä tarkoitettu syrjivä toimenpide voi kohdistua yksittäiseen mieheen tai naiseen, mutta myös ennalta määrittämättömään mies- tai naisjoukkoon. Näin voi käydä esimerkiksi silloin, kun elinkeinonharjoittaja omaksuu menettelytapoja, joita sovellettaessa naiset ja miehet joutuvat keskenään eriarvoiseen asemaan. Ollakseen syrjivää menettelyltä ei edellytetä, että se olisi tehty syrjivässä tarkoituksessa. (HE 57/1985 vp s. 15–16).

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta toteaa, että vastaaja on alennuskampanjoissaan tarjonnut samoja hyödykkeitä naisille ja miehille erilaisin ehdoin ja näin menetellessään asettanut naiset ja miehet yleisesti saatavilla olevien tavaroiden tarjonnassa eri asemaan sukupuolen perusteella. Vastaajan mukaan alennuksen ovat sinänsä voineet saada kaikki asiakkaat sukupuolesta riippumatta. Esitetyn selvityksen perusteella kampanjoista ei ole kuitenkaan selvästi ilmennyt, että

jokaisella on ollut tosiasiallisesti mahdollisuus nauttia kampanjan etuuksista sitä erikseen pyytämättä.

Kuten tasa-arvovaltuutettu on todennut, kampanja-alennuksen kohdentaminen ”naisille tai itsensä naisiksi tunteville” on lisäksi ollut ongelmallinen sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän kiellon kannalta. Sukupuolivähemmistöön kuuluminen on yksityisyyden piiriin kuuluva asia, josta elinkeinonharjoittajalla ei ole oikeutta asiakkailtaan kysyä.

Edellä lausutuin perustein yhdenvertaisuus ja tasa-arvolautakunta katsoo, että asiassa on syntynyt oletama sukupuoleen perustuvasta välittömästä syrjinnästä.

Syrjintäoletaman kumoaminen

Tasa-arvolain 7 §:ssä on erikseen säädetty sellaisen menettelyn oikeuttamisperusteista, joka asettaa naiset ja miehet välillisesti eri asemaan (4 momentti). Tätä oikeuttamisperustetta ei sovelleta välittömään syrjintään. Sen sijaan tasa-arvolain 9 §:ssä on määritelty poikkeukset, joissa eri asemaan asettamista ei pidetä syrjintänä. Eri asemaan asettaminen ei siis ole syrjintää, kun siihen on 9 §:ssä tarkoitettu peruste. Lisäksi eräät syrjinnän erityiskiellot sisältävät oman poikkeuksensa tai oikeuttamisperusteensa, kuten tasa-arvolain 8 e §, jonka 2 momentin mukaan tavaroiden ja palvelujen tarjoaminen yksinomaan tai pääasiallisesti toisen sukupuolen edustajille on sallittua, jos se on perusteltua oikeutetun tavoitteen saavuttamiseksi ja tähän tavoitteeseen pyritään asianmukaisin ja tarpeellisin keinoin.

Tasa-arvolain esitöissä (HE 153/2008 vp) on tältä osin viitattu direktiiviin 2004/113/EY, jonka mukaan erilainen kohtelu on sallittua vain tietyissä, rajatuissa tilanteissa. Oikeutettu tavoite erilaiselle kohtelulle voi direktiivin johdantolauseen 16 mukaan olla esimerkiksi uhrien suojelu sukupuoleen liittyvältä väkivallalta (esimerkiksi vain toiselle sukupuolelle tarkoitetut turvakodit) taikka yksityisyys- ja säädyllisyys (esimerkiksi henkilön tarjotessa majoitusta omassa kodissaan), sukupuolten tasa-arvon edistäminen taikka miesten tai naisten etujen ajaminen (esimerkiksi jäsenyys vain toisella sukupuolelle tarkoitetuissa yksityisissä kerhoissa) ja urheilutoiminnan järjestäminen (esimerkiksi vain toiselle sukupuolelle tarkoitetut urheilu-tapahtumat). Kaikkien rajoitusten on kuitenkin oltava asianmukaisia ja tarpeellisia ja kaikkia oikeuksiin tehtyjä poikkeuksia on tulkittava kapea-alaisesti, jotta ei vaarannettaisi direktiivin tavoitetta. Vaikka tavaroiden tai palvelujen tarjoaminen yksinomaan tai pääasiallisesti toisen sukupuolen edustajille voi siis olla rajoitetuissa tapauksissa sallittua, tämä ei kuitenkaan tarkoita, että naisille ja miehille saisi tarjota samaa tavaraa tai palvelua toiselle sukupuolelle huonommin ehdoin. (HE 153/2008 vp s. 12.)

Esitöissä on edelleen todettu (TyVM 14/2008 vp), että tavoitteena ei ole estää kaikkea naisten ja miesten erilaista kohtelua, vaan estämään pyritään selkeästi epäoikeudenmukainen erilainen kohtelu sukupuolen perusteella. Esimerkiksi äitienpäivää tai isänpäivää koskevat toiselle sukupuolelle kohdistetut tarjoukset ovat siten edelleen mahdollisia, jos kyse on vain harvoin annettavasta huomionosoituksesta, jonka rahallinen arvo on suhteellisen pieni. (TyVM 14/2008 vp s. 3.)

Lautakunta toteaa, että lakia sovellettaessa on aina otettava huomioon myös lain tarkoitus ja tavoitteet. Tasa-arvolain 1 §:n tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä tässä tarkoituksessa parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä.

Vastaaja on perustellut alennuskampanjoinnissaan toteuttamaansa menettelyä sillä, että sen tarkoituksena on ollut naisten ja miesten palkkatasa-arvon edistäminen pyrkimällä nostamaan palkkaeroa koskeva yhteiskunnallinen epäkohta laajasti julkiseen keskusteluun. Lautakunta pitää tätä tavoitetta sinänsä oikeutettuna. Oikeutettuunkaan tavoitteeseen ei ole kuitenkaan sallittua pyrkiä tasa-arvolain vastaisin keinoin. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo ensinnäkin, että vastaajan alennuskampanjoiden kestoja ei voida pitää lyhyenä, kun ne ovat kestäneet kolmesta kymmeneen päivään. Sukupuolen perusteella tarjottua etua ei voida myöskään pitää vähäisenä, kun kyse on voinut olla ostojen määrästä riippuen suuruudeltaan huomattavastakin edusta, sillä alennetulla hinnalla tapahtuville ostoille ei ole asetettu ylärajaa. Lautakunta katsoo, että sinänsä oikeutettuun tavoitteeseen ei siten ole pyritty asianmukaisin ja tarpeellisin keinoin.

Vastaaja on lisäksi vedonnut siihen, että kyse on ollut tasa-arvolain 9 §:n 4 kohdassa tarkoitetuista sellaisista väliaikaisista, suunnitelmaan perustuvista erityistoimista tosiasiallisen tasa-arvon edistämiseksi, joilla pyritään tasa-arvolain tarkoituksen toteuttamiseen.

Tasa-arvolain 9 §:n perustelujen mukaan pykälän tarkoituksena on mahdollistaa se, että erityisesti työelämässä sekä koulutuksessa voidaan suosia heikommassa asemassa olevaa sukupuolta syrjinnän kieltoa rikkomatta. Suosiva menettely on sallittua vain, jos sillä pyritään tasa-arvolain tarkoituksen toteuttamiseen käytännössä. Menettely täydentää tasa-arvolaisissa säädettyjä tasa-arvon edistämisvelvoitteita. (HE 57/1985 vp s. 21; ks. myös HE 90/1994 vp s. 15–16 ja HE 195/2004 vp s. 36–37.) Pykälän perusteluissa on viitattu myös siihen, että Suomen perustuslaissa säädetty velvoite sukupuolten tasa-arvon edistämisestä mahdollistaa positiiviset erityistoimet tosiasiallisen tasa-arvon saavuttamiseksi ja että mainittu perustuslain säännös vastaa tavoitteeltaan kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen vaatimuksia. Yleissopimus velvoittaa sopimusvaltioita ryhtymään kaikkiin asianmukaisiin keinoihin naisiin kohdistuvan syrjinnän poistamiseksi, kunnes tosiasiallinen tasa-arvo on saavutettu. (HE 195/2004 vp s. 36–37.)

Tässä asiassa ei ole ensinnäkään ollut kyse hallituksen esityksessä tarkoitetuista, vastaajan omien työntekijöiden tai työnhakijoiden piirissä toteutetusta positiivisesta erityiskohtelusta eikä myöskään koulutuksesta. Tavarointa ja palveluita koskeva kampanjointi ja kampanjoiden toteutustapa eli tekstiileistä saatava hinnanalennus ei lautakunnan näkemyksen mukaan myöskään liity sillä tavalla vastaajan ilmoittamaan tavoitteeseen edistää naisten ja miesten välistä palkkatasa-arvoa, että menettelyä voitaisiin perustella positiivisella erityiskohtelulla.

Asiassa ei ole kyse myöskään tasa-arvolain 9 §:ssä tarkoitetuista muista poikkeuksista.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta kiinnittää huomiota lopuksi siihen, että sukupuoli on mainittu perustuslain 6 §:n 2 momentin syrjinnän kieltoa koskevassa säännöksessä. Tällaiseen perustuslain syrjinnän kieltoa koskevassa säännöksessä

lueteltuun henkilökohtaiseen syyhyn perustuvan käytännön hyväksyttävyydelle on asetettava erityisen korkeat vaatimukset (ks. esim. PeVL 31/2013 vp ja siinä mainitut PeVL 1/2006 vp s. 2/I, PeVL 38/2006 vp s. 2).

Edellä mainituin perustein yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, ettei vastaaja ole kumonnut asiassa syntynyttä syrjintäolettamaa.

Johtopäätös

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo, ettei vastaaja ole kumonnut asiassa syntynyttä olettamaa välittömästä syrjinnästä edellä selostetuissa alennuskampanjoissaan ja kieltää vastaajaa jatkamasta alennuskampanjoissaan tai muussa markkinoinnissaan tasa-arvolaissa kiellettyä syrjivää menettelyään.

Vastaajan on noudatettava yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan kieltopäätöstä välittömästi päätöksen tiedoksi saamisesta.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan kieltopäätöstä on noudatettava yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta annetun lain (1327/2014) 13 §:n 4 momentin mukaan muutoksenhausta huolimatta, ellei hallinto-oikeus toisin määrää.

Uhkasakko

Tasa-arvolain 21 §:n 1 momentin mukaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi asettaa antamansa kiellon tai määräyksen tehosteeksi uhkasakon.

Tasa-arvovaltuutettu on vaatinut tarvittaessa uhkasakon asettamista, jos lautakunta katsoo vastaajan menettelyn tasa-arvolain vastaiseksi.

Uhkasakon määräämiseen ja tuomitsemiseen sovelletaan, mitä uhkasakkolaissa säädetään. Uhkasakkolain 4 §:n mukaan viranomainen voi asettaa uhkasakon, jos niin on laissa säädetty.

Vastaaja on vastauksessaan ilmoittanut, että se tulee noudattamaan asiassa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan ratkaisuun perustuvaa tulkintaa.

Uhkasakon asettamisen tarpeellisuutta arvioitaessa on tässä asiassa kuitenkin otettava huomioon, että vastaaja on jatkanut usean vuoden ajan alennuskampanjoita, jotka tasa-arvovaltuutettu on useaan otteeseen todennut tasa-arvolain vastaisiksi sekä ilmoittanut vastaajalle vievänsä vastaajan tasa-arvolain vastaisen alennuskampanjoinnin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tutkittavaksi, jos vastaaja edelleen jatkaa tasa-arvolain vastaista kampanjointiaan.

Samoin uhkasakon asettamisen tarpeellisuutta arvioitaessa on otettava huomioon, että Mainonnan eettinen neuvosto on jo vuonna 2017 antamassaan lausunnossa arvioinut vastaajan syyskuussa 2017 toteuttaman kampanjan olleen hyvän tavan vastainen, kun kampanjassa oli tarjottu samaa tuotetta naisille ja miehille eri ehdoin, eikä etu ollut vähäinen.

Vastaajalle ei edellä selostetut tasa-arvovaltuutetun yksityiskohtaisesti perustellut arvioinnit vastaajan alennuskampanjoista huomioon ottaen ole voinut olla epäselvää, että kampanjat ovat olleet tasa-arvolain vastaisia sekä mainonnan eettisen neuvoston lausunto huomioon ottaen myös hyvän tavan vastaisia. Siitä huolimatta vastaaja jatkoi tasa-arvolaissa kiellettyä syrjivää alennuskampanjointiaan.

Edellä selostettu huomioon ottaen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo aiheelliseksi asettaa päätöksensä tehosteeksi 30 000 euron uhkasakon.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätös

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta päätti hyväksyä esittelijän esityksen.

Lainkohdat

Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta (609/1986) 1 §, 7 §, 8 e §, 9 §, 9 a §, 16 §, 20 § 1 ja 2 momentti, 21 §

Laki tasa-arvovaltuutetusta (1328/2014) 2 §

Laki yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta (1327/2014) 13 § 4 momentti

Perustuslaki (731/1999) 6 §, 16 § 2 momentti

Uhkasakkolaki 4 §

Muutoksenhaku

Muutoksenhakuohjaus liitteenä.

Asian ovat päättäneet Outi Anttila (puheenjohtaja), Satu Honkala, Tatu Hyttinen ja Paula Ilveskivi.
Asian esittelijä Juhani Kortteinen.